

VALOAREA SPIRITUALĂ ȘI MATERIALĂ A CASEI MARI

MADAN Elena,
lector universitar, UTM

Summary

Casa Mare – spiritual and material asset

Casa Mare is the visiting card which represents the spirit essence of livelihood as understood by our people. It is the symbol of material and spiritual wellbeing. In the Casa Mare spiritual and material assets go into a rope which keeps the link between the peasant and his place of birth. There is a perfect harmony among the objects being in the Casa Mare there: the icon, table, carpet, mirror, diaper, basil. Casa Mare is the soul of the house and by mean of it one can get into the soul of the hosts (housewife and Goodman) and the entire nation, accordingly. Casa Mare has the same emotional appeal for our people as the Big Ban has for Englishmen.

Key words: Casa Mare, spiritual asset, material asset, the icon, the carpet, the towel, the basil, the pillow, the trunk, the bench, the girder.

Astăzi este o tendință îmbucurătoare, de a păstra multe obiecte prețioase din trecut, cum sunt tapițeriile (covoare, prosoape, ș.a.), mobilier, îmbrăcăminte tradițională, în muzeele satelor care tot mai des putem să le întâlnim în satele din R. Moldova. Deseori aceste muzee sunt amplasate în Casele de cultură, în școli sau chiar în unele case bătrânești în care au locuit oameni care și-au adus aportul sau în promovarea culturii naționale (ex: în casa lui Igor Vieru din Cernoleuca, Dondușeni, sau în satul Palanca, Călărași). Asociația Obștească „Uniunea Meșterilor Populari din Moldova”, este o asociație de creație nonguvernamentală, fondată în 1992, care are drept scop desfășurarea activității organizate de valorificare și renaștere a artei populare meșteșugărești prin încurajarea meșterilor populari – Constandachi Dumitru, Vrinceanu Alexandru, Colin Ion, Murzuc Dumitru, Mihail Chicot ș.a., creatori de valori autentice. (www.Handicrafts.md), ceea ce dă posibilitate tinerilor generații să fie familiarizate cu elementele tradiționale. Deseori în cadrul lecțiilor de istorie se face apel la aceste muzee, cu scopul de a prezenta și promova valorile tradiționale.

Studiul efectuat în literatura de specialitate în concordanță cu cercetările în teren, în localitățile de centru și nord a Moldovei (Briceni, Soroca, Drochia, Florești, Telenești, Rezina, Nisporeni, Călărași, Orhei, Strășeni și Chișinău), profilează unitatea aspectului de integritate a Casei Mari evidențiind specificul zonal al acesteia. Totodată reidentificând ontologia spațiului respectiv a fost stabilită o continuitate a tradiției simbolice a Casei Mari.

Casa Mare este simbolul bunăstării spirituale și materiale. În Casa Mare se află într-o armonie perfectă: icoana, masa, covorul, oglinda, proscopul și busuiocul. Casa Mare este emblema spirituală a casei țărănești, și prin intermediul ei pătrunzi sufletul gospodinei și a gospodarului, iar prin urmare și a întregului popor.

În sec. al XIX-lea, așa cum aflăm din statisticile vremii, planurile locuințelor cuprindeau în medie una, două și trei camere constituind un procent preponderent asupra altor planuri. Desigur, dominantele au fost diferite în anumite epoci, casa cu o singură încăpere fiind mai frecventă până la începutul sec. XIX, iar aceea cu două și trei încăperi către sfârșitul lui [1, p.10]. Această confirmare o găsim și în alt document de epocă *Альманахъ «Бессарабца»* [2, p.105-107]. Interesant este faptul că lucrarea „Interiorul locuinței țărănești” semnată de G. Stoica și editată în 1973 la București, și apărută cu 70 ani mai târziu față de *Альманахъ «Бессарабца»* editată în 1903 nu face referință la cea din urmă. Cu toate acestea cercetările efectuate pe teren de către noi confirmă ambele afirmații.

Pe scara evoluției planurilor de casă, în literatura de specialitate este în general admis că locuința monocelulară reprezintă tipul cel mai vechi [3, p.6].

În lucrarea „Interiorul locuinței țărănești”, de Georgeta Stoica se menționează tipologia caselor: - pentru Banatul sec. XVIII-lea casa cu două și trei încăperi, iar la începutul sec. XX, în Năsăud, 73,8% din case cu tindă și cameră și 14,9% cu tindă centrală și două camere de o parte și de alta. Comparând aceste date cu cele din Muntenia, Moldova, Oltenia și Dobrogea ajungem la o situație unitară pentru întregul spațiu românesc [1, p.10].

Funcțiile încăperilor ce depind de planul casei au o importanță deosebită pentru studiul interiorului, deoarece determină conținutul și modul de organizare atât al obiectelor cu caracter funcțional cât și a celor cu caracter decorativ.

Un alt plan care se situează pe scara evolutivă imediată după casa cu încăpere de locuit și tindă este cel cu cameră de locuit, tindă și cămară. Această structură este confirmată de studiul efectuat anterior de Dumitru Rodnin [5], Iaralova [6], Moiseenco [3], G. Stoica [7].

Apariția unei a doua încăperi de cealaltă parte a tindei, marcând tendința de descentralizare a funcțiilor încăperii originare, este foarte evidentă la casele mai noi. În noua încăpere, destinată oaspeților – fapt subliniat prin denumirile pe care le poartă „odaie curată”, „casa curată”, „casa mare”, „casa bună”, „odaia de sus”, „casa de paradis” – se păstrează cele mai frumoase obiecte din gospodărie, care-i conferă un aspect sărbătoresc. În legătură cu denumirea încăperii, Del Chiaro ne spune că și încăperea unde se lua masa din casele boierești era desemnată cu numele de „casa mare”, ceea ce ne îndeamnă să credem că în dezvoltarea caselor țărănești au avut un rol însemnat și casele orășenești sau conacele boierești [1, p.10].

Răspândirea acestei încăperi n-a fost egală nici din punct de vedere teritorial și nici social. Ea apare întâi în zonele și la păturile sociale cu situație economică mai bună, ca în sec. al XVIII-lea în Mărginimea Sibiului și abia pe la mijlocul sec. XIX în Oltenia, Muntenia și Moldova. Unele zone, ca de pildă Dobrogea, au trecut direct de la casa îngropată la casa cu două încăperi și tindă datorită condițiilor istorice de dezvoltare [1, p.12].

Când casele constituiau o singură cameră, un colț al casei era dedicat spiritualității, ulterior sfințit prin icoană. Odată cu apariția celei de a doua și mai multe camere, acest colț sfânt, care era necesar pentru spirit, s-a extins devenind Casa Mare, devenind un determinism ontologic.

În unele localități amplasarea Casei Mari, pe partea dreapta sau stângă a intrării este determinată de o explicație pur simbolică, de exemplu: pe podișul Nistrean, în satul Horodiște, raionul Rezina localnicii explică astfel amplasarea pe stînga a Casei Mari: - „Întrând în tinda casei, stăpânul își face semnul crucii, arătând cu mâna dreaptă casa unde trăiesc, și cu mâna stângă se indică la Casa Mare”.

La fel diferă de la o regiune la alta atât stilul de amenajare a întregii case cît modul special de ordonare a diferitelor obiecte amplasate în Casa Mare: - făcând un studiu detaliat a localităților din raionul Soroca (fig.1) comparativ cu raionul Rezina (fig.2), iese în evidență o unitate specifică de amplasare și aranjare a icoanei între perne. Studiul comparativ realizat între raionul Drochia (fig.9) și raionul Florești (fig.10) ne demonstrează tradiția de aranjare a pernelor care sa păstrat neschimbată, chiar dacă fețele de pernă nu mai sînt brodate manual, ci confecționate de fabrică, iar Casele Mari fiind moderne – ceia ce ne demonstrează continuitatea actuală a tradiției în timp.

Această continuitate este demonstrată și prin diferențele dintre raionul Rezina



Fig.1 r. Soroca, Căinarii Vechi, fam. Cornei



Fig.3 r. Rezina, Horodiște, fam. Pascal

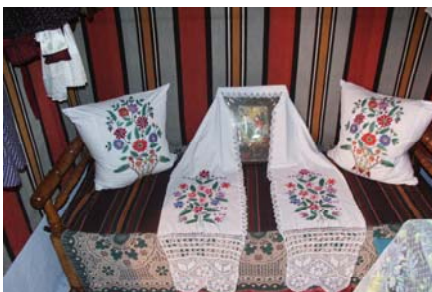


Fig.2 r. Rezina, Horodiște, fam. Pascal

(fig.3) și raionul Briceni (fig.7), atât prin modalitatea de amplasare a Casei Mari pe dreapta și stânga față de intrare, cât și tradiția de amenajare. Casa Mare era un colț mai sfânt, mai deosebit al casei în genere, în ungherul căruia se amplasa icoana hramului casei. Dacă, la început o gospodină era apreciată, prin acea curățenie a Casei Mari, prin schimbul la timp al busuiocului, ulterior să devină localul mândriei, unde sunt depozitate covoare, oglinzi și cristale. Conform tradiției peștorii găseau mireasa în Casa Mare.

Moș Ion din „Casa Mare” a lui Ion Druță, ne dă o explicație la ceea ce era Casa Mare – un lucru mare este când omul își are casa mare a sa. Aici gospodina își păstrează cele mai dragi cântece, iar gospodarul glumele sale de spirit. Aici se sărbătoresc nunțile și cumătriile... Și vii chiar doar ca să te odihnești – treci pragul și viața de îndată ți se pare mai dragă, iar tu însuși îți pari mai tânăr și puternic. [8, p.8]

Valorile spirituale care sunt utilizate în ritualurile legate de Casa Mare, sunt reflectate și în obiectele (valorile) materiale care sunt amplasate în acest spațiu, care la rândul lor au o valoare artistică (spirituală).



Fig.4 r. Rezina, Horodiște, fam. Pascal



Fig.5 mun. Chisinău, Truseni, fam.

Este necesar de menționat perioada sovietică din istoria neamului: la oraș, în apartament, unii au păstrat tradiția Casei Mari, și respectiv era amenajată corespunzător: numai că Casa Mare era înlocuită cu sinonimul „zal”, „gostinnaia”, unde și se găsea neschimbatul aspect al tradiției ontologice a Casei Mari.

Analizând fiecare obiect (element) în parte din Casa Mare, am putea observa îmbinarea valorilor spirituale, materiale cât și a celor artistice.

Laița (fig.1)(care a fost ulterior schimbată cu paturi și sofe) la început când era formată din câteva scânduri, pentru ai reda un aspect cât mai decorativ, erau puse pe ele cele mai frumoase lăicere, scoarțe și prosoape, redându-i o sobritate aleasă. Aceeași confirmare o găsim și în „Interiorul locuinței țărănești” realizat de G. Stoica – „... cele mai vechi piese de mobilier sunt lavițele simple confecționate dintr-o schândură, frecvente și în casele boierești din sec. XVII și XVIII, cum remarcă și Jean-Louis Carra în Moldova: „mobilierul obișnuit se compune din 2 lavițe așezate în unghi, ridicate la un picior sau un picior și jumătate de la pământ...” [1, p.22]

Ulterior când laițele au fost înlocuite cu paturi și sofe iscusit ornamentate, cele mai frumoase și ornamentate, evident că erau amplasate în Casa Mare. [1, p.22] Laițele și paturile erau executate de gospodarul casei sau de tâmplarii din sat, iar sofele (fig.2) erau cumpărate la târguri sau iarmaroace, executate de strungari și mobilieri profesioniști, cu un decor nespus de frumos și calitativ executat.

Masa (fig.4), un element de nelipsit, având o diversitate de forme – rotundă, pătrată, dreptunghiulară și ovală, de dimensiuni mari și mici, era amplasată de regulă la geam. Cât de deosebit de ornamentată nu ar fi fost masa, neapărat era așternută cu o față de masă lucrată cu o iscusință deosebită, care este o tradiție identificată în toate regiunile Moldovei. [9, p.5]



Fig.6 r. Rezina, Horodîște, fam. Strugulea

Lada de zestre (fig.5) – de diferite dimensiuni uneori era utilizată ca scaun și ca pat. Pe lângă funcția propriu-zisă de mobilier, lada de zestre era legată și de întreaga ceremonie a nunții. În ladă și deasupra ei, se așează cu ocazia nunții zestrea fetei, care este dusă

în căruță prin sat până la casa mirelui. Era lada pe care mireasa o aducea cu ocazia nunții în casă, lada menită să demonstreze hărnicia fetei. De aceea în interiorul camerei i se rezerva un loc deosebit, și anume cel de la capul patului, sau la capătul laviței, așezată pe aceasta. Lada se decora prin ornamentare sau pictură. [10, p.72]

Grinda – care uneori era decorată cu diferite ornamentații sau erau puse perdelețe pentru înfrumusețarea ei. Deasemenea pe grindă se puneau flori uscate și neînlocuitul busuioc (fig.6).

Cele mai frumoase lăcerc, covoare și țoluri îmbrăcau camera, fiind amplasate pe pereți, lațe, paturi și pe podea.

Pernele (fig.7) de diferite mărimi, erau aranjate una peste alta pe pat – într-un mod specific regiunii date. Acești „munți” de perne care prin volum erau de natură materială, datorită broderiei iscusite, deveneau adevărate podoabe spirituale. Ele serveau nu doar ca indicator a bunăstării familiei, cea ce favoriza fata de măritat, dar indicau hărnicia și aspectul spiritual. [10, p.72]

Broderii și prosoape aranjate, care îmbrăcau icoanele, iar uneori portretele, fotografiile rudelor, deseori chiar pur și simplu ca piese cu elemente decorative pe perete evidențiând iscusința gospodinei, având cea mai profundă demonstrare spirituală a cea ce se numește Casa Mare (fig.8).

Actualmente cercetând Casa Mare la Briceni, Cahul, Rezina, Drochia, Orhei, Călărași –găsim aceeași necesitate a Casei Mari și azi, mai mult ca atât, acum în modernitatea în care trăim și Casa Mare a devenit modernă, dar esența rămâne aceeași.

Desigur mobilierul e altul, dimensiunile sunt altele, înălțimea tavanului e alta, perdelele și broderiele sunt altele, dar esența a rămas aceeași, icoana hramului casei și busuiocul de lângă ea, mândria și esența unei adevărate gospodine (fig.9).



Fig.7 r. Briceni, Pererița, fam. Groholschi

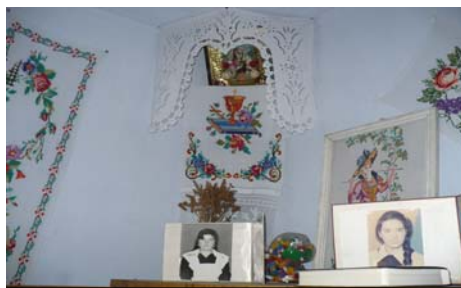


Fig.8 r.Drochia. Hăsnășenii Mari, fam.



Fig.9 r.Drochia, Hăsnășenii Mari,



Fig.11 r.Drochia, Hăsnășeni Mari, fam.Bologa



Fig.10 r. Florești, Izvoare, fam. Lupu

Despre „ungherul icoanei” ne este relatat și în teza de doctor habilitat a Șofranksy Zinaida -

“Geneza și evoluția cromaticii tradiționale în spațiul carpato-danubiano-pontic” – “Femeile de la țară ne-au relatat cu multă evlavie despre înfrumusețarea interiorului caselor și a lăcașelor sfinte cu piese decorative cu cromatică tradițională, cu precădere la sărbătorile Crăciunului și ale Paștelui, precum și despre importanța tradițiilor, datinilor, obiceiurilor laice și bisericești. Ne-au atras atenția asupra semnificației și importanței “ungherului icoanei”, care realmente este prezent în toate casele țărănești și are un anumit mod de ornamentare (icoana, “ștergarul de colț”, Biblia, candela, busuiocul etc.)” [11, p.58]

Desigur, viața se schimbă și ne schimbăm și noi, obiceiurile se mai modifică, dar datina rămâne neschimbată: - fie că nunțile și cumătriile se joacă mai des în restaurante decât în Casa Mare, dar totuși Hramul și întâlnirile cu neamurile se fac în Casa Mare (fig.10,11).

Casa Mare nici pe de parte nu-și ia sfârșitul acum, și în perspectivă reeșind din exprimarea și păstrarea tradițiilor spre o Casa Mare modernă, nu se va sfârși precum și cercetarea despre Casa Mare nu se sfârșește aici.

În acest articol sânt analizate etapele de devenire și tendințele continuității în timp a Casei Mari. Această sinteză a fost posibilă doar în urma minuțioasei comparații a studiilor în literatura de specialitate apărute în diferite epoci și verificarea cu realitatea din teren. Confirmarea tradiției ne permite rezumarea acestei continuități.

Referințe bibliografice

¹. „Interiorul locuinței țărănești,, – Georgeta Stoica, Editura Meridiane, București 1973, p. 10

2. Альманахъ «Бессарабца» - Графический, исторический, статистический, экономический, этнографический, литературный, и справочный сборник, Москва 1903, p. 105-107
3. „Архитектура сельских жилых домов Молдавии,, - З. Моисеенко, Кишинев - 1973
5. „Памятники молдавской архитектуры 14-19вв,, - К.Д.Роднин, Государственное Издательство „Картя Молдовеняскэ,, , Кишинев – 1960, с.46-48
6. „Всеобщая история архитектуры,, том 3 – „Архитектура Молдавии и Валахии,, - Ю.С.Ярлова, Ленинград-Москва 1966, с.465
7. „Дом и хозяйство румынского крестьянина,, – Джорджета Стойка, изд. «Меридиане», Букурешть 1984
8. „Casa Mare,, - Ion Druță, Chișinău 1971 p.8
9. „Mobilierul țăranesc românesc,, – Roswith Capesius, Editura Dacia, Cluj – 1974
10. „Diversitatea expresiilor culturale ale habitatului tradițional,, - Materialele Conferinței Internaționale, Chișinău – 2007 p. 72
11. “Geneza și evoluția cromaticii tradiționale în spațiul carpato-danubiano-pontic” - Șofranksy Zinaida, Teză de doctor habilitat, Chișinău, 2008, p.58

CORELAȚIA FILOSOFIE – ȘTIINȚĂ: SPECIFICITATE ȘI UNITATE ÎN REFLECȚIILE GÂNDITORILOR ROMÂNI DIN SEC. XX

Mafei Vitalie, I. univ., UTM

Corelația filosofiei cu alte forme ale culturii constituie o problemă dominantă în filosofia românească a sec. XX. Concepțiile lui Mircea Vulcănescu în această privință sunt exprimate, în special, în lucrarea *Pentru o nouă spiritualitate filosofică* [1 p. 53]

Drept început și în vederea analizei conceptului de filosofie, M. Vulcănescu pornește de la definiția propusă de H. Spencer: filosofia este efortul de unificare *totală* a cunoștințelor, deosebit de efortul de unificare *parțială* a lor. Pentru a ajunge la scopul propus, gânditorul pune problema dacă există o posibilitatea de a găsi o unitate între această definiție și cea clasică: iubirea de înțelepciune. Este necesar de menționat faptul că această definiție a filosofiei nu are nimic comun cu cea a lui H. Spencer. Este o constatare generalizatoare făcută de H. Spencer asupra diverselor modalități de a concepe filosofia, de a gândi conceptul de filosofie. Desigur, filosoful acordă filosofiei un caracter special, unic – este o